

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РЕГІОНІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM IN THE CARPATHIAN ECONOMIC REGION

У статті розглянуто загальний стан та потенціал розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні України. Подано характеристики природно-рекреаційного потенціалу цього регіону. Проведено SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні. Наведено трактування сутності термінів «сільський зелений туризм» та «регіон». Визначено проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні.

Ключові слова: туризм, сільський зелений туризм, природно-рекреаційний потенціал, туристична галузь, Карпатський економічний регіон.

В статье рассмотрены общее состояние и потенциал развития сельского зеленого туризма в Карпатском экономическом регионе Украины. Дана характеристика природно-рекреационного потенциала этого региона. Проведен SWOT-анализ развития сельского зеленого туризма в Карпатском

экономическом регионе. Приведена трактовка сущности терминов «сельский зеленый туризм» и «регион». Определены проблемы и перспективы развития сельского зеленого туризма в Карпатском экономическом регионе.

Ключевые слова: туризм, сельский зеленый туризм, природно-рекреационный потенциал, туристическая отрасль, Карпатский экономический регион.

The article deals with the general condition and potential of development of rural green tourism in the Carpathian economic region of Ukraine. A description of the natural and recreational potential of this region is given. A SWOT-analysis of rural tourism in the Carpathian region has been conducted. The interpretation of the essence of the terms «rural green tourism» and «region» is given. The problems and prospects of development of rural green tourism in the Carpathian economic region are determined.

Key words: tourism, rural green tourism, natural and recreational potential, tourism industry, Carpathian economic region.

УДК [338.48]:[332.122](477.8)

Дубовіч І.А.

к.геогр.н., доцент кафедри
екологічної економіки
Національний лісотехнічний
університет України

Сенета З.Я.

магістр
Національний лісотехнічний
університет України

Постановка проблеми. Гармонійний розвиток України, становлення її громадянського суспільства і забезпечення конкурентоспроможності економіки неможливі без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону. Майбутнє економічних регіонів залежить від ефективності регіонального управління та виваженої державної регіональної політики. Карпатський економічний регіон нині є одним із найбільш перспективних регіонів України. Це зумовлено його близькістю до країн Європейського Союзу та багатством природних і рекреаційних ресурсів. Наявність туристично-рекреаційного потенціалу та сукупність економічних, соціальних, природно-кліматичних особливостей сприяють розвитку сільського зеленого туризму у цьому економічному регіоні. Розвиток сільського зеленого туризму може відіграти вирішальну роль у відродженні економіки сільських територій Карпатського економічного регіону, а комплексний вплив різноманітних чинників (історичних, географічних, етнографічних, культурних, екологічних, економічних, соціальних та ін.) сприятиме тому, що перспективи розвитку сільського зеленого туризму залишатимуться одними з найкращих в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку сфери сільського зеленого

туризму в Карпатському економічному регіоні та проблемні аспекти впровадження цього виду туризму розглянуто в працях таких вітчизняних науковців, як: С.І. Белей, М.В. Вовк, М.І. Габа, О.Я. Гримак, В.Я. Джура, М.В. Жук, І.М. Луцький, З.О. Манів, С.З. Манів та ін. Вплив розвитку сільського зеленого туризму на діяльність підприємств туристичної сфери певного економічного регіону розглянуто в працях П.А. Горішевського, В.П. Василюєва, Ю.В. Зінька, Н.Є. Кудли, Т.Ю. Лужанської, М.Й. Рутинського, Л.І. Тебляшівської та ін. На нашу думку, в опублікованих наукових працях недостатньо уваги приділено вивченню перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні та підвищенню конкурентоспроможності цього виду туризму на прикордонному та міждержавному рівнях.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні шляхом проведення SWOT-аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туристична діяльність на сучасному етапі розвитку суспільства стає однією з провідних та високоприбуткових галузей господарства, а туризм – інвестиційно привабливим видом економічної діяльності.

Перспективним напрямом розвитку туристичної галузі, який відкриває нові можливості для вирішення низки проблем розвитку сільських населених пунктів, сьогодні є сільський зелений туризм. Цей вид туризму визначено одним із пріоритетних напрямів туристичної індустрії України, що динамічно розвивається.

Сьогодні зустрічаємо різні тлумачення сільського зеленого туризму.

У проекті закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 23.11.2003, у розділі I, подано трактування поняття сільського зеленого туризму. Сільський зелений туризм – це відпочинковий вид сільського туризму, що пов'язаний із перебуванням туристів у власному житловому будинку сільського господаря, окремому будинку для гостей або ж на території особистого селянського (фермерського) господарства [1].

Фундаментальною основою комплексного динамічного розвитку сільського зеленого туризму на загальнодержавному рівні є забезпечення ефективного його розвитку на регіональному рівні.

Виважена державна регіональна політика має сприяти активізації міжрегіональних економічних зв'язків та налагодженню ефективної взаємодії за вертикаллю «центр – регіони», підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів та якості життя населення [2, с. 227].

Більшість сучасних учених-економістів схильна визначати регіон як особливий суб'єкт економічної системи з такими завданнями:

- погодження рішень, які приймають підприємства за критеріями їхньої індивідуальної роботи;
- регулювання рівня і динаміки витрат усієї сукупності підприємств шляхом розвитку регіональної інфраструктури [2, с. 9].

Регіон (франц. *region*, від лат. *region* – область, район) – територія, яка відрізняється від інших територій за певними ознаками і характеризується цілісністю та взаємозв'язками її складових елементів [2, с. 10].

Основними ознаками регіону вважають: спільність господарських і регіональних завдань, техніко-економічні особливості розвитку промисловості і сільського господарства, наявність суб'єктів господарювання, об'єднаних регіональними, економічними, політичними, соціальними та культурно-етнічними інтересами [2, с. 10].

У сучасних умовах як основу розроблення і реалізації державної регіональної політики розглядають економічне районування. Економічний район, з одного боку, – об'єкт державного управління, основна складова частина регіональної політики, а з іншого – це відповідна територіальна природно-ресурсна господарська цілісність, що має свою специфіку (історичну, природну, соціальну, економічну та ін.), а також свій певний потенціал, який сприяє його розвитку. Своєю чергою,

це є основа підходу до регіонального управління, організаційного поєднання державного управління з місцевим самоврядуванням [3, с. 67].

Карпатський економічний регіон – один із восьми економічних регіонів України, багатий своєю мальовничою природою, гірськими ландшафтами та неповторною культурно-етнографічною спадщиною.

Сьогодні світова і вітчизняна практика показує зростання попиту населення на природний та рекреаційний відпочинок. Орієнтуючись на такий попит і на національні традиції України, необхідно використовувати цей потенціал (природно-ресурсний, рекреаційний, соціально-економічний та ін.) для розвитку сільського зеленого туризму. Особливо важливим і доцільним є його розвиток у Карпатському економічному регіоні, оскільки цей регіон багатий на природно-рекреаційні ресурси, давні традиції та народні обряди, багате історичне минуле, визначні пам'ятки архітектури та мистецтва, відомі далеко за межами України.

Карпатський економічний регіон розташований на крайньому заході України і межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією і Молдовою. До його складу входять чотири області: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька. Прикордонне положення регіону, специфічні природні умови впливають на формування господарського комплексу і визначили його місце в загальнодержавному територіальному поділі праці. Загальна площа території економічного регіону становить 56,6 тис. км², або 9,4% території України. Карпатський економічний регіон має досить вигідне географічне положення. Він розташований у центрі Європи, на перетині шляхів сполучення із Заходу на Схід та з Півночі на Південь. В економічному регіоні проживає 12,7% населення України. Тут спостерігається найвищий показник народжуваності та природного приросту населення. Регіон повністю забезпечує себе власними трудовими ресурсами. Для працевлаштування і відповідного заробітку багато працездатного населення виїжджає за межі регіону та за кордон [3, с. 427].

У Карпатському економічному регіоні, що є справжньою природною перлиною нашої країни, зосереджено 22% лісів, 26% земель природно-заповідного фонду, формується 36% водних ресурсів річкового стоку, розташовано 42% унікальних і рідкісних родовищ підземних мінеральних вод держави [4, с. 6].

Слід зазначити, що Карпатський економічний регіон є досить неоднорідним, адже до його складу входять гірські, передгірські і низинні території. Проте цей регіон має об'єктивні й вагомні передумови для розвитку: природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, збережені національні традиції і фоль-

клор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні можливості та ін. Враховуючи географічну специфіку та природно-кліматичні умови, альтернативою розвитку гірських і передгірських районів є рекреаційно-туристична галузь [5, с. 116].

Найбільшу частину Карпатського економічного регіону займає Львівська область – один із важливих туристичних регіонів в Україні, що займає 3,6% території України. В області налічується понад 400 об'єктів природно-заповідного фонду, серед яких – заповідник «Розточчя», внесений до Всесвітньої мережі біосферних резерватів рішенням ЮНЕСКО, відомі національні парки Яворівський та «Сколівські Бескиди». Також тут нараховується 23 заказники, 240 пам'яток природи, 55 парків, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва. На пагорбах старої частини Львова розташований регіональний ландшафтний парк «Знесіння» – єдиний в Україні парк, територія якого повністю визнана природно-історично-культурною пам'яткою. Не менш відомі ландшафтні парки регіонального значення «Надсянський» і «Верхньодністровські Бескиди» та всесвітньо відома пам'ятка садово-паркового мистецтва – Стрийський парк, створений у 1879 р. Існують потенційні можливості для розвитку сільського зеленого туризму в селах Майдан, Урич, Крушельниця, Підгородці, Корчин, Сопіт, Завадка, Росохач, Сухий Потік, Мита та ін. [6, с. 19].

Львівська область багата на унікальні лікувально-оздоровчі ресурси, що нараховують майже 200 лікувальних джерел мінеральних вод, лікувальні грязі та найбільше в Україні родовище озокериту. Найбільш інтенсивно використовується мінеральна вода «Нафтуся». На цій базі розвиваються відомі не лише в Україні, а й за кордоном курорти Трускавець, Моршин, Східниця, Великий Любін, Немирів, Шкло. Санаторно-курортна сфера діяльності є одним із найдавніших видів рекреації, а в ринкових умовах сьогодення тут, окрім центрів для оздоровлення, з'являються ще й СПА-курорти найвищого європейського рівня.

Івано-Франківська область також володіє багатим природно-ресурсним потенціалом, що створює передумови для розвитку сільського зеленого туризму. М'який клімат, мальовничі ландшафти, багата історико-культурна спадщина сприяють організації відпочинку на цій території. Багатий край на родовища мінеральних вод, серед яких – «Роксоляна», «Горянка», «Слобода», «Беркут» та ін. Одним із найперспективніших видів туризму на Івано-Франківщині є сільський зелений. Для сільських мешканців це вид підприємницької діяльності, що приносить їм додаткові доходи, а також підвищує зайнятість членів сільських родин [7, с. 203].

В Івано-Франківській області нараховується 147 об'єктів природно-заповідного фонду. Серед них – значні за площею гірсько-лісові резервати «Садки», «Джурджівський», «Княздвірський»,

«Скит Манявський», найбільший у регіоні Карпатський національний природний парк та національний природний парк «Гуцульщина», державний заповідник «Горгани». Найвідоміші з курортів: низькогірні Косів, Татарів, Яремча, середньогірний Ворохта і бальнеогрязевий передгірний Черче, гірськолижний туристично-оздоровчий комплекс міжнародного значення «Буковель» цілорічного функціонування [6, с. 19].

Славиться своїми пам'ятками історії та культури й Закарпаття. Загалом в області нараховується близько 415 об'єктів природно-заповідного фонду держави загальною площею 1,54 тис. км². Серед них: міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати», Карпатський біосферний резерват, національні природні парки Карпатський і «Синевир», 38 заказників державного та місцевого значення, 349 пам'яток природи, 22 пам'ятки садово-паркового мистецтва, 3 заповідні урочища, 160 бальнеологічних санаторіїв і пансіонатів, будинків відпочинку готельного типу і туристичних баз [6, с. 20]. Приваблюють туристів старовинний Мукачівський замок «Паланок», заповідна Долина нарцисів поблизу Хуста, підземні лабіринти давніх солекопалень та ін.

Сільський зелений туризм на Закарпатті став одним із перспективних напрямів розвитку туристичної галузі. Мальовничі місця регіону дають змогу вибрати відпочинок за вподобанням, поєднуючи його з прогулянками лісом, оздоровленням цілющими джерельними водами та чистим гірським повітрям. Сільські зелені садиби розташовуються переважно поряд із гірськолижними курортними базами відпочинку.

Чернівецька область має гарні перспективи розвитку сільського зеленого туризму. Краса природи Карпат, етнографічні можливості, гостинність місцевого населення – головні чинники розвитку сільського зеленого туризму в гірських районах. Нині на території Чернівецької області під охороною перебуває 286 заповідних територій та об'єктів, у т. ч. сім заказників, вісім пам'яток природи загальнодержавного значення, а також 136 пам'яток природи, 40 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва та 39 заповідних урочищ місцевого значення [6, с. 20]. Сільський зелений туризм упродовж 1990-х років набув популярності серед жителів області та є однією з провідних сфер туристичної галузі Чернівецької області. Серед відпочиваючих також користуються попитом гірський кінний туризм, мисливський, етнографічний та фестивальний туризм, водний туризм та спелеотуризм.

Поряд із позитивними факторами, які сприяють розвитку галузі сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні, існують також і негативні чинники, вплив яких потрібно вивчати. Сильні та слабкі сторони, можливості і загрози розвитку цього виду туризму узагальнимо в табл. 1.

На відміну від інших економічних регіонів Карпатський регіон – це зона багатопрофільного, зимового і літнього, гірсько-спортивного та масового пізнавально-оздоровчого відпочинку й бальнеологічного лікування.

Розвиток сільського зеленого туризму у цьому регіоні матиме вплив на вирішення економічних, екологічних та соціальних питань територіальних громад. Розквіт сільського відпочинку має відбуватися за активної співпраці з рекреаційними природно-заповідними установами регіону. Одним із видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, відповідно до ст. 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 [9], за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим Законом та іншими актами законодавства України, є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. У цьому аспекті Карпатський регіон володіє потужними природно-рекреаційними можливостями, наприклад широко відомими Карпатським і «Східні Карпати» біосферними заповідниками, Карпатським, «Гуцульщина», Вишницьким, Яворівським національними природними парками. Загалом підтримка сільського зеленого туризму на загальнодержавному, регіональному та місцевому адміністративних рівнях – це підтримка сільського населення і сільського господарства у цілому [10].

Необхідність та пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні зумовлена такими обставинами:

– розвиток сільського зеленого туризму стимулює як форми сімейного господарювання, так і мале підприємництво, важливі для оздоровлення економіки аграрних районів країни;

– регіон володіє малоосвоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях;

– створення та розвиток відпочинкового сервісу вирішує низку багатьох соціально-економічних проблем регіону, зокрема масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо;

– збережена етнокультурна самобутність регіону виступає ексклюзивною, транскордонно-туристичною, конкурентною перевагою, що дасть змогу бути серед основних осередків розвитку сільського зеленого туризму в Європі [11].

Карпатський економічний регіон має стратегічну перспективу стати міжнародним оздоровчим і туристично-відпочинковим комплексом, а такий вид активного туризму, як сільський зелений туризм, повинен стати пріоритетним напрямом розвитку цього регіону.

Висновки з проведеного дослідження. Карпатський економічний регіон має значні природні, кліматичні та рекреаційні ресурси для розвитку сільського зеленого туризму. Розвиток сільського зеленого туризму цього регіону зумовлений також близькістю до країн Європейського Союзу та можливістю транскордонного співробітництва у цій сфері. Саме тому перспективи популяризації сіль-

Таблиця 1

SWOT-аналіз сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Переважно чисте та безпечне довкілля. • Гарні краєвиди, багаті флора та фауна. • Наявність річок, гір, озер, лісів. • Багатство історико-культурних пам'яток. • Невелика ціна на проживання та харчування. • Велика кількість індивідуальних операторів, що традиційно приймають гостей. • Збережені сільські традиції. • Гостинність населення. • Близькість до Європейського Союзу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Низька якість нічліжної бази. • Проблеми з водопостачанням. • Відсутність достатньої практичної туристичної інформації про регіон. • Низький рівень знання господарями іноземних мов. • Не надто привабливий імідж України в очах іноземців. • Відсутність системи резервування місць. • Слабке знакування туристичних атракцій та маршрутів. • Недостатньо розвинута інфраструктура.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток сільського туризму значно збільшить доходи селян, що поліпшить соціально-економічний розвиток карпатських сіл. • Збільшиться зайнятість сільського населення, особливо жінок. • Приїзд туристів сприятиме більшому піклуванню, а отже, кращому збереженню культурно-історичних пам'яток регіону. • Будуть створюватися нові робочі місця у сфері обслуговування, медицини, транспортній мережі, які зможуть надати роботу і випускникам вищих навчальних закладів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність категоризації нічліжної бази, яка зменшуватиме якість послуг. • Значний рівень безробіття створює основу для збільшення злочинності, що буде відлякувати потенційних туристів. • Суперництво та відсутність координації між різними організаціями, що займаються промоцією сільського туризму, заважає впровадженню єдиних стратегічних цілей розвитку сільського туризму в регіоні. • Незадовільний політичний імідж не сприяє діяльності іноземних інвесторів. • Відсутність політичної стабільності та закону «Про сільський зелений туризм» заважає організації відпочинку на селі.

Джерело: складено авторами на основі [8]

ського відпочинку серед вітчизняних та зарубіжних туристів виглядають потенційно сприятливими. Розвиток сільського зеленого туризму в Карпатському економічному регіоні веде до: соціально-економічного розвитку цього регіону за рахунок збільшення дохідної частини місцевих бюджетів, підвищення інвестиційної привабливості, збільшення зайнятості населення у сільській місцевості, збереження ландшафту, раціонального використання природної та культурно-історичної спадщини та ін. Важливим результатом є розширення можливостей реалізації продукції особистого господарства, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зменшення міграційних процесів за рахунок підвищення зайнятості та доходів сільських жителів, забезпечення добробуту населення, стимулювання розвитку соціальної інфраструктури та збереження національних традицій. Динамічний розвиток сільського зеленого туризму має стати частиною багатофункціонального розвитку Карпатського економічного регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про сільський та сільський зелений туризм: проект закону України від 23.11.2003 № 4299. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5.
2. Жук М.В. Регіональна економіка: підручник. Київ: Академія, 2008. 416 с.
3. Регіональна економіка: навч. посіб. / З.О. Манів, І.М. Луцький, С.З. Манів. Львів: Магнолія 2006, 2007. 562 с.
4. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія: у 8 т. / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2013. Т. 1. 336 с.
5. Перспективи розвитку аграрного туризму в Карпатському регіоні / О.Я. Гримак, М.В. Вовк, В.Я. Джура. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». 2017. Т. 19. № 76. С. 114-117.
6. Череп О.Г. Дослідження поточного стану агротуризму у чотирьох регіонах України (у тому числі у Запорізькій області), згідно з грантовим проектом ЄС «Система сертифікації якості в агротуристичному комплексі SerTour». Запоріжжя: ЗНУ, 2013. 62 с.
7. Стецюк О. Суспільно-географічний аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Івано-Франківській області. Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». 2012. Вип. 29. Ч. 1. С. 203-212.
8. Рутинський М.Й., Зінко Ю.В. Сільський туризм: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 271 с.
9. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 502.
10. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/siltur7.htm.
11. Волкова А.О. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму як пріоритетної складової туристичної галузі України у XXI столітті. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4021>.